

Pr. Lawrence R. Farley

Focul nestins
Învățătura ortodoxă despre iad

Traducere din limba engleză de
ADELA LUNGU

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Doxologia
Iași, 2019

Cuprins

INTRODUCERE: O ispită persistentă	9
I. Învățătura lui Hristos în Evangheliile sinoptice	17
II. Concepții cu privire la Judecata divină în vremea lui Hristos	47
III. Mărturia Sfântului Ioan și predica apostolilor	69
IV. Judecata dumnezeiască în Epistole și în Apocalipsa Sfântului Ioan	91
V. Părinții Bisericii	125
VI. Origen și moștenirea lui	175
VII. Învățătura tradițională în cultura Bisericii	195
VIII. Moralitatea învățaturii Bisericii despre iad	207
IX. Condiționalismul	229
CONCLUZII: O nouă zi și o Evanghelie nouă	245

INTRODUCERE

O ispită persistentă

Învățătura lui Hristos despre posibilitatea de a fi pierdut, legat de mâini și de picioare și aruncat pentru totdeauna în întunericul cel din afară, unde este plângerea și scrâșnirea dinților, face ca sufletele preocupate de mântuire să tremure, apucate de un fel de vertij spiritual și de dorința de a se da repede înapoi de pe marginea hăului unei astfel de posibilități cutremurătoare. Tocmai acesta este scopul unei astfel de învățături. Este înfricoșător să reflectăm asupra faptului că timpul este astfel încărcat de veșnicie și că alegerile pe care le facem în acest veac pot să producă rezultate atât de puternice și persistente în veacul viitor. Prin urmare, unii s-au retras întotdeauna în sinea lor în fața unei astfel de doctrine, simțind dorința de a găsi o porțiță de scăpare dintr-un astfel de univers.

C.S. Lewis a vorbit în numele omului care se luptă cu această ispită comună când a scris că ura această doctrină din adâncul inimii și că o găsea intolerabilă (în lucrarea sa *Problema durerii*¹). Dar Lewis era un om prea instruit ca să lase emoțiile să-i conducă mintea. „Are”, scria el de

¹ C.S. Lewis, *The Problem of Pain* (New York: Macmillan, 1962), pp. 119-120.

asemenea, „deplina susținere a Scripturii, și în special susținerea propriilor cuvinte ale Domnului; a fost întotdeauna ținută de creștinătate; și are susținerea rațiunii”². N-ai ce-i face: deși de nesuportat pentru sensibilitatea noastră, doctrina este adevărată și trebuie într-un anume fel să-i facem față.

De-a lungul istoriei, nu toată lumea a fost pregătită să-l urmeze pe Lewis și „creștinătatea”, iar cu timpul un număr de oameni a continuat să caute o ieșire din universul care prevede o posibilitate atât de înfricoșătoare. Unii au realizat această căutare cu imensă erudiție. Dar îmi pare că resortul căutării este mai puțin cercetarea rece și obiectivă a Scripturii, cât dorința de a evita învățătura și de a trăi într-un cosmos mai confortabil și mai alinător.

Se încearcă mânerile mai multor uși. Pe una dintre uși scrie: „Universalism: Toți vor fi mântuiți cu siguranță și după moarte vor intra imediat la bucurie”. Pe alta scrie: „Universalism: Toți vor fi mântuiți în cele din urmă, deși unii vor trebui să sufere o perioadă lungă de timp înainte de a fi restaurați”. Pe alta, „Universalism: Nu știm dacă vom fi cu toții mântuiți, dar cu siguranță ne dorim aceasta, și pe bună dreptate pare că așa va fi”. Iar pe alta, „Nemurire condiționată: Nu toți vor fi mântuiți, dar cei pierduți vor fi nimiciți și vor înceta să mai existe, și astfel nimeni nu va mai suferi veșnic”³.

² *The Problem of Pain*, p. 118.

³ Această perspectivă se numește „condiționalism”, pentru că afirmă că nemurirea personală a sufletului este condițională și poate fi pierdută. Este cunoscută de asemenea ca „anihilaționism”, pentru că susține că cei păcătoși vor fi nimiciți la Judecata finală și nu vor mai exista.

Ceea ce au în comun toate aceste uși și opțiuni este ura și respingerea viziunii tradiționale potrivit căreia suferința celor pierduți va fi veșnică. O astfel de viziune este judecată ca fiind respingătoare din punct de vedere moral, nevrednică de Dumnezeu și de om. Este prea mult pentru a fi suportat; nu poate fi adevărat.

Ispita de a ne retrage și de a respinge învățătura tradițională a Bisericii despre iad este deosebit de puternică în cultura noastră actuală, care și-a pierdut în mod evident simțul păcătoșeniei proprii. Anticii erau toți de acord că omenirea stă condamnată înaintea curții divine a zeilor sau a lui Dumnezeu. Mai era loc, bineînțeles, și pentru teodicee, dar toți simțeau nevoia de mântuire. Așa cum a observat Chesterton (în *Orthodoxia*⁴), fie că existau sau nu ape miraculoase care puteau curăți sufletul omului, nu exista nicio îndoială că avea nevoie de curățire, și niciunul dintre antici nu era pregătit să nege necurăția indiscutabilă. Când Hristos a remarcat aproape accidental că oamenii erau răi (Mt. 7, 11), ascultătorii Săi nici n-au clipit, pentru că știau cu toții că era adevărat.

Toate acestea s-au schimbat, și oamenii nu se mai consideră vrednici de condamnare înaintea tronului dreptății divine. În schimb, am adoptat o atitudine de genul: „Dacă eu mă simt bine așa cum sunt, atunci tu ești un om minunat!”. Răul din lume este privit *prima facie* ca dovadă irefutabilă că Dumnezeu nu există, sau, dacă există, că este un fel de stângaci (în cuvintele lui Woody Allen din filmul *Love and Death*). Sensul păcătoșeniei la care au făcut apel evangheliștii și teologii generațiilor anterioare pentru a-i chema

⁴ G.K. Chesterton, *Orthodoxy*, în *Collected Works*, vol. 1 (San Francisco: Ignatius Press, 1896), p. 217.

pe păcătoși la pocăință a dispărut cu totul. În această fericită lume nouă, simpla idee de a fi pedepsit pentru păcat nu poate decât să sune supraréalist. Chiar și cei care admit că omenirea este păcătoasă privesc pedeapsa veșnică drept mult prea aspră pentru astfel de abateri și greșeli ușoare. A înțelege totuși înseamnă a ierta totul; deci care este problema lui Dumnezeu?

O astfel de cultură formează o matrice deosebit de nepotrivită pentru abordarea învățaturii tradiționale a Bisericii despre Dumnezeu. Totul în noi și în jurul nostru ne împinge în direcția de a opune rezistență acestei învățături și ne conduce mai departe în căutarea noastră pentru a găsi o ușă prin care să scăpăm de un cosmos încărcat cu astfel de posibilități înfricoșătoare. Cei care opun rezistență învățaturii tradiționale nu sunt prea păcătoși, ci prea sensibili. Pe ei îi doare mai mult inima pentru suferința înfricoșătoare a celor păcătoși din viața viitoare, și nu înțeleg revolta înfricoșătoare a acestora din viața prezentă.

Sensibilitatea nu duce doar la aflarea unei opțiuni teologice diferite de cea tradițională; ci produce, de asemenea, un fel de insensibilitate față de învățătura Scripturilor și a Bisericii. Texte cu totul limpezi (și cu adevărat înfricoșătoare) sunt considerate neclare, sunt înțelese ca fiind deplin clare cu privire la învățătura despre opțiunea dorită. Suntem conduși spre „o hermeneutică a Paștilor – *Pascha*” ca lentilă prin care întreaga viziune scripturistică duce la rezultatul dorit, când o abordare onestă ar mărturisi că pentru ei chestiunea nu are un resort hermeneutic, ci unul emoțional. Ca și Lewis, găsim intolerabilă viziunea tradițională, dar, spre deosebire de el, căutăm alternative.

Această dorință de a găsi o alternativă la doctrina tradițională a Bisericii cu privire la iad a crescut exponențial în zilele noastre, atât în forma ei condiționalistă (care pare să fie alegerea favorită printre evanghelicii britanici), cât și în forma universalistă (opțiunea preferată printre ortodocșii răsăriteni). Dacă fiecare generație și fiecare epocă are propriile greșeli și ereziile specifice, se pare că aceasta ne aparține. Opozanții Tradiției Bisericii aduc în linia întâi a acestei dezbateri orice argument care le stă la îndemână – sofistică filosofică, despicarea firului în patru la nivel lexical, retorică emoțională –, uneori mergând chiar până la defăimarea celor care respectă Tradiția ca fiind oarecum lipsiți de compasiune față de cei pierduți. Se simte un fel de disperare emoțională în numărul de paie de care se agață.

Astfel, devine imperativ să examinăm ce spune de fapt învățătura și interpretarea Bisericii. Pentru că problema nu este una de interes strict academic. Nu trăim doar în turnuri de fildeș, ci și pe câmpul de lupte duhovnicești. Respingerea învățăturii tradiționale a Bisericii are potențialul de a ne împiedica de la lupta noastră pentru mântuire, așa cum a observat Sfântul Paisie Aghioritul. În această epocă avem nevoie de tot ajutorul posibil; nu ne putem permite luxul unei învățăături false.

Trebuie, bineînțeles, să încercăm, de asemenea, să înțelegem modul în care învățătura tradițională a Bisericii despre iad poate face față acuzațiilor de a fi respingătoare din punct de vedere moral și, astfel, să dea un răspuns pentru nădejdea care este în noi (I Pt. 3, 15). Dar, mai întâi, trebuie să ne lămurim care anume este această învățătură. Și odată ce am descoperit-o, trebuie să ne ținem de ea cu tărie și încăpățănare, indiferent de cât de bine reușim să apărăm

moralitatea ei. Deoarece convingerile noastre nu depind de rezultatele puținei noastre filosofări și de depozitul de înțelepciune acumulată, ci de cuvintele lui Hristos și ale sfinților Săi. Argumentelor morale despre presupusa imoralitate a doctrinei nu trebuie să li se permită să întrecă sau să răstoarne învățătura Scripturii. Dacă Scriptura învață veșnicia iadului, creștinii ortodocși trebuie să-și dea consimțământul. A face altfel înseamnă a pune înțelegerea noastră limitată ca autoritate ultimă, ceea ce reprezintă păcatul mândriei.

Volumul de față încearcă să evalueze bazele învățaturii tradiționale a Bisericii despre iad. Nu pretinde originalitate, ci doar fidelitate. Vom examina pe rând cuvintele lui Hristos despre judecata veșnică, apoi vom trece la unele concepții despre acest subiect comune în epoca Sa, care au constituit lentila prin care învățătura lui Hristos a fost primită de primii Săi ascultători.

Apoi vom cerceta restul Noului Testament, concentrându-ne în treacăt asupra părților în care autorii apostolici menționează Judecata finală, pentru a încerca să le înțelegem mesajul consistent. Evaluarea trebuie neapărat să fie rapidă, pentru că nu avem în vedere o exegeză profundă, ci pur și simplu aducerea la lumină a anumitor texte, pentru a sublinia mesajul uniform al Noului Testament.

După care vom trece la Părinți, aducându-i în prim-plan pe rând prin scurte citate, ca o procesiune de martori într-o sală de judecată, cerând mărturia lor cu privire la veșnicia pedepsei dumnezeiești pentru cei păcătoși și analizând dacă în cuvintele lor există speranța pentru o viitoare restaurare finală a celor condamnați la sfârșitul veacurilor. Apoi ne îndreptăm către o scurtă istorie a lui Origen și a

controversei cu privire la *apokatastasis* care a izbucnit după el, în numele lui.

După aceea, vom încerca să demonstrăm concepția statornică a Bisericii cu privire la subiect, așa cum este exprimată în cultura imnurilor și a icoanelor. Conchidem trecând de la evaluarea istorică la reflecția personală, sugerând modul în care învățătura tradițională a Bisericii despre iad poate fi împăcată cu o viziune care spune că Dumnezeu iubeste omenirea. Și înainte de a aduce un cuvânt de încheiere, vom examina pe scurt perspectiva condiționalistă, așa cum este ea exprimată de susținătorul său irenic, dar înverșunat, Edward William Fudge. Această viziune a fost împărtășită de puțini, dar s-a bucurat de o istorie proprie deloc ne semnificativă și ar trebui examinată pentru a vedea dacă este în acord cu învățătura Bisericii și cu cea a majorității Părinților, așa cum susține.

Ne întoarcem mai întâi către cuvintele lui Hristos.

CAPITOLUL I

Învățătura lui Hristos în Evangheliile sinoptice

În Evangheliile sinoptice de la Matei, Marcu și Luca, Hristos vorbește de mai multe ori despre soarta finală a celor păcătoși, sub forma unor imagini diferite. Ne vom ocupa mai întâi de învățătura Sa despre iad, la care se face referire în Noul Testament prin termenul „Gheenă”.

Învățătura lui Hristos despre Gheenă

În vremea lui Hristos, termenul „Gheenă” se referea la locul pedepsirii celor păcătoși. Este diferit de ebraicul *Sheol*, care corespundea *Hades*-ului grecesc. *Sheol* era lumea de sub pământ din Vechiul Testament, tradus de obicei în engleză prin *the grave* [mormântul], locul spiritelor răposate, unde sălășluiau toate sufletele celor adormiți⁵. (Pentru a complica lucrurile, termenul a fost tradus uneori prin cuvântul englezesc *hell* [iad], el însuși provenind din anglo-saxonul

⁵ Conceptul păgân *Hades* nu corespundea exact conceptului ebraic *Sheol*, dar traducătorii Septuagintei au folosit termenul grecesc pentru a-l traduce pe cel ebraic, fără îndoială pentru că ambii termeni descriau lumea de dincolo în culturile respective.

helan, care înseamnă „a acoperi, a ascunde”, înrudit în germana veche cu *helle*, cuvântul pentru lumea de dincolo.) În Vechiul Testament, Șeol nu reprezintă locul unde sunt pedepsiți cei păcătoși, ci locul de obște pentru toți morții, indiferent de faptele lor din timpul vieții.

Astfel, la Isaia 14, 9-11, citim cu privire la moartea regelui Babilonului:

Șeolul (iadul) se mișcă în adâncurile sale, ca să iasă întru întâmpinarea ta. Pentru tine el deșteaptă umbrele, pe toți stăpânitorii pământului; el ridică de pe jilțurile lor pe toți împărații pământului. Toți iau cuvântul și îți zic: „Și tu ești slab ca noi și te asemeni nouă”. În iad s-a pogorât mărirea ta în cântecul harfelor tale. Sub tine se vor așterne viermii și viermii vor fi acoperământul tău.

Nu doar cei păcătoși ajungeau în Șeol – dreptul Iacov de asemenea a anticipat că se va sălășlui acolo (Fc. 42, 38). Șeolul era un tărâm al umbrelor, un tărâm al semiconștiinței, al uitării, unde cei adormiți aveau prea puține amintiri sau bucurii din viața de pe pământ și nu aveau nicio posibilitate de a-I aduce laudă lui Dumnezeu prin jertfe, ca pe tărâmul celor vii, sau de a primi binecuvântare și mântuire de la El (Ps. 6, 5/6, 6; 87,12/88,11)*. Era un loc al mâhnirii și al întunericii (Iov 10, 21-22) și locuitorii săi erau simple umbre.

În cea mai mare parte a Vechiului Testament, nu există niciun indiciu că morții păcătoși ar fi dus-o mai rău decât dreptii, pentru că toți ajungeau în același tărâm al umbrelor. Se pare că această stare a provocat reflecția Ecclesiastului: „Căci soarta omului și soarta dobitocului este

* Am păstrat sistemul de notare al autorului deoarece el folosește deseori și Septuaginta [n. ed.].

aceeași: precum moare unul, moare și celălalt [...]. Amândoi merg în același loc: amândoi au ieșit din pulbere și amândoi în pulbere se întorc” (Eccl. 3, 19-20). Viața era prin definiție comuniune cu Dumnezeu exprimată prin jertfa plină de bucurie. Cei din Șeol nu puteau aduce o astfel de jertfă și de închinare, și astfel erau „îndepărtați din mâna Domnului” (Ps. 87, 6/88, 5).

Altfel stau lucrurile cu Gheena, despre care nu s-a vorbit niciodată ca fiind loc al sălășluirii dreptilor. În secolul întâi deja, așa cum vom vedea, gândirea inspirată de Dumnezeu de-a lungul secolelor a dus la crearea unei viziuni mai detaliate și mai nuanțate cu privire la soarta dreptilor și a celor păcătoși, iar termenul „Gheenă” era rezervat exclusiv pentru cei din urmă.

Având această distincție lingvistică în minte, vom cerceta acum învățătura Domnului nostru despre Gheenă, acordând atenție specială originalului grecesc pentru aceste texte evanghelice. La Matei 5, 22, El avertizează împotriva pericolului de a cădea pradă mâniei și furiei: „Oricine se mânie pe fratele său vrednic va fi de osândă; și cine va zice fratelui său: netrebnicule, vrednic va fi de judecata sinedriului; iar cine va zice: nebunule, vrednic va fi de gheena focului”.

Nu vom încerca aici o exegeză deplină a acestui verset, ci ne vom concentra asupra detaliului final cu privire la cele trei trepte succesive de vinovăție, care se referă la cea mai severă pedeapsă, „gheena focului” (gr. *ten geennan tou pyros*). Termenul „Gheena” este derivat din ebraicul pentru „valea (fiilor lui) Hinnom”, considerată ca fiind blestemată pentru că anterior fusese locul de jertfire a copiilor lui Moloch (Jer. 7, 30-31; 19, 2-6; 39, 35). Această vale, cu istoria ei respingătoare și conotațiile sale de distrugere prin foc, în cele din

urmă a dat numele locului ultim al osândirii, cel al pedepsei finale în viața de dincolo și în veacul viitor⁶.

Avertismentele Domnului nostru cu privire la tolerarea păcatului continuă la Matei 5, 29. Aici, El spune: „Iar dacă ochiul tău cel drept te smintește pe tine, scoate-l și aruncă-l de la tine; căci mai de folos îți este să piară unul din mădularele tale, decât tot trupul tău să fie aruncat în gheenă”. Ar trebui să ne temem de judecata lui Hristos pentru păcat și apostazie, fiindcă El este „acela care poate și sufletul și trupul să le piardă în gheenă” (Mt. 10, 28).

Analizăm și cuvintele Domnului nostru de la Matei 13, 41-42:

Trimite-va Fiul Omului pe îngerii Săi, vor culege din Împărăția Lui toate smintelile și pe cei ce fac fărădelegea, și-i vor arunca pe ei în cuptorul cu foc (gr. *eis ten kaminon tou pyros*); acolo va fi plângerea și scrâșnirea dinților.

Găsim de asemenea această referire la Gheenă ca loc al focului și al chinului⁷ în cuvintele lui Hristos de la Matei 18, 8 și Marcu 9, 43. Cităm ambele versiuni.

Matei 18, 8: „Iar dacă mâna ta sau piciorul tău te smintește, taie-l și aruncă-l de la tine, că este bine pentru tine să intri în viață ciung sau șchiop, decât, având amândouă mâinile sau amândouă picioarele, să fii aruncat în focul cel veșnic” (gr. *eis to pyr to aionion*).

⁶ Nu există nicio dovadă veche pentru a susține teoria menționată adesea potrivit căreia locul a funcționat ca groapă de gunoi în vremea lui Hristos. Cea mai timpurie mărturie existentă pentru această presupunere vine de la Rabbi David Kimchi (d. 1235 în Franța).

⁷ Focul este prezent aici ca agent al chinuirii, nu al distrugerii sau al anihilării. A se vedea, de exemplu, parabola cu Lazăr și bogatul nemilostiv (Lc. 16, 19-31), unde focul nu îl anihilează pe bogat, ci îi cauzează durere (v. 24).

Versiunea de la Marcu 9, 43: „Și de te smintește mâna ta, tai-o, că mai bine îți este să intri ciung în viață, decât, amândouă mâinile având, să te duci în gheena, în focul cel nestins (gr. *eis ten geennan eis pyr asbeton*)”⁸.

Am putea considera de asemenea descrierea lui Hristos despre Gheenă din versetul 48 ca fiind locul „unde viermele lor nu moare și focul nu se stinge”. Descrierea viermelui care nu moare și a focului nestins este în concordanță cu descrierea Sa anterioară despre Gheenă ca foc nestins.

În final, notăm apogeul parabolei lui Hristos despre oi și capre de la Matei 25, 31-46. El descrie sentința și soarta celor păcătoși în versetul 41: „Atunci va zice și celor de-a stânga: «Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic (gr. *eis to pyr to aionion*), care este gătit diavolului și îngerilor lui»”. El rezumă soarta tuturor oamenilor în versetul 46: „Și vor merge aceștia la osândă veșnică (gr. *eis kola-sin aionion*), iar dreptii la viață veșnică (gr. *eis zoen aionion*)”.

Acestea sunt principalele texte din învățătura lui Hristos care se referă în mod specific la Gheenă. Ce vom face cu ele? Exegeza serioasă va porni de la sensul lexical sau de dicționar al cuvintelor folosite. În mod deosebit, exegeza noastră la parabola cu oile și caprele trebuie să afle sensul cuvintelor grecești *kolasis* (adesea tradus ca „pedeapsă”) și *aionion* (adesea tradus cu „nesfârșit” sau „veșnic”). Să cercetăm termenul *kolasis* mai întâi.

⁸ Pedepsa eshatologică pare să fie la baza declarației lui Ioan Botezătorul cum că cei păcătoși vor fi arși ca pleava la Judecata finală (cu focul cei nestins) (Mt. 3, 12).

Sensul lui *kolasis*

Cuvintele au istorii lungi și se pot schimba în decursul timpului. În greaca lui Homer, cuvântul *kolasis* (și verbul înrudit, *kolazo*) era derivat de la *kolos*, „mutilat”, și însemna „a tăia, a curăța de ramuri, a ciopli”. Era folosit la figurat cu sensul de „a împiedica, a constrânge, a pedepsi”. Aplicat la plante, însemna „a curăța de ramuri uscate”; aplicat la persoane, însemna „a pedepsi”, „a mutila” și era adesea folosit cu referire la pedeapsa dată sclavilor.

În lumea păgână, anumite monumente erau inscripționate folosind *kolasis* pentru a arată răzbunarea divină asupra celor care încălcau legile cultice sacre⁹. În greaca din Septuaginta, era folosit pentru pedeapsa divină (de exemplu, Iez. 14, 3, unde este descrisă pedepsirea idolatriilor pentru păcatele lor; și Înț. Sol. 11, 13, unde sunt descrise plăgile asupra egiptenilor).

În Noul Testament, semnificația de „pedeapsă” predomină. La II Pt. 2, 9, verbul a fost folosit cu privire la pedeapsa divină pentru cei din Sodoma și Gomora, care sunt ținuți „ca să fie pedepsiți în ziua judecării”.

Dacă pedeapsa era menită ca remediu sau ca act final, depindea de context. În cazul pedepsei divine indicate în inscripțiile menționate mai sus, cel puțin într-unul din cazuri era intenționată ca act final și nu ca remediu, de vreme ce inscripția îl amenința pe păcătos și familia lui cu moartea ca pedeapsă. În Înțelepciunea lui Solomon

⁹ Pentru exemplele date aici, a se vedea explicațiile pentru *kolazo*, *kolasis* din *Theological Dictionary of the New Testament*, editat de G. Kittel, vol. 3 (Grand Rapids, MI: Wm. B. Eerdmans Publishing, 1965), pp. 814 ș.u.

19, 4, *kolasis* descrie pedeapsa finală a egiptenilor, care sunt înecați în Marea Roșie. La II Macabei 4, 38, substantivul a fost folosit pentru a descrie pedepsirea lui Andronicus, care a fost ucis pentru crima sa – o pedeapsă cât se poate de finală.

În *Martiriul lui Policarp* (2:3) a fost folosit pentru a descrie „pedeapsa veșnică” de care scapă martirii refuzând să apostazieze – și „focul chinurilor lor inumane îl simțeau rece, pentru că aveau înaintea ochilor eliberarea de focul veșnic care nu se stinge niciodată”. Se pare că termenul *kolasis* a fost folosit pentru o pedeapsă finală și în 2 Clement 6:7, pentru că avertiza: „Dacă facem voia lui Hristos, vom găsi odihnă; dar dacă nu o facem – dacă nu ascultăm poruncile Lui –, atunci nimic nu ne va salva de pedeapsa veșnică”. Distincții categorice între *kolasis* (care pare să însemne „pedeapsă”) și *timoria* (care pare să însemne „răzbunare”) nu sunt justificate¹⁰. Cuvântul *kolasis* poate să însemne pedeapsă, corecție sau răzbunare, în funcție de context.

Data fiind abundența materialelor în care cuvântul *kolasis* se referă la pedeapsa divină față de păcătoși, pare evident că acesta este înțelesul în parabola noastră despre oi și capre. Aici nu înseamnă o simplă muștrare sau corecție, ci o izbucnire de mânie, de vreme ce se află în opoziție cu revărsarea de viață. În concluzia parabolei, Hristos descrie cele două alternative așteptând omenirea în termeni ultimativi – o soartă fie prea minunată, fie prea groaznică pentru a fi luată în considerare. Dumnezeu le-a pregătit pe

¹⁰ Și dihotomia este în cele din urmă inutilă: ceea ce pentru unul este răzbunare finală pentru altul se poate dovedi a fi un exemplu cu efect de remediu – așa cum este pedepsirea/uciderea primilor născuți ai egiptenilor.

amândouă – o Împărăție pregătită pentru copiii Săi, gata pentru ei de la întemeierea lumii, sau un foc pregătit la început nu pentru oameni, ci pentru diavol și îngerii lui.

Astfel de alternative sunt menite să producă fiori în cei care le aud – fie fiorii dorului și ai așteptării, fie fiorii fricii și ai groazei. Natura ultimativă și superlativă a ambelor sorți exclude orice bagatelizare. După cum soarta dreptilor este infinit minunată, la fel soarta celor păcătoși este infinit groaznică. O restaurare finală a celor păcătoși este exclusă de contrastul urmărit în paralel. *Kolasis* aici trebuie să fie final, iar nu cu sens de remediu. Aceasta nu este simplă corecție, ci mânie. Dar apare o altă întrebare: Mânia are sfârșit sau nu? Ce înseamnă cuvântul *aionion*?

Sensul lui *aionion*

O scurtă privire asupra versiunii King James a Bibliei pare destul de categorică, deoarece traduce *aionion* ca „veșnic”, și, într-adevăr, poate să însemne uneori exact acest lucru. Dar o privire mai atentă asupra cuvântului și a rădăcinilor lui ne oferă un sens mai larg și mai bogat. Cuvântul rădăcină este *aion*, care înseamnă „veac”. Sensul primar este legat de timp.

Discuția modernă despre durata iadului se concentrează uneori asupra chestiunii „veacului” și a întrebării despre cât de lung este acest veac: Păcătoșii vor fi pedepsiți timp de un veac și apoi vor fi restaurați? Cât de lung este totuși un veac? O astfel de discuție modernă ratează aspectul central că, pentru antici, cuvântul *aion* (sau echivalentul său ebraici *olam*) era mai mult sau mai puțin nediferențiat de veșnicie. Omul se privea pe sine și știa că era o ființă care trăia câteva generații: anii întregii sale vieți erau șaptezeci sau, poate, optzeci, dacă era puternic, dar chiar și acei

câțiva ani în plus erau întunecați de greutate și necazuri (Ps. 89/90, 10). Omul era ca iarba câmpului – viu și înfloritor dimineața și trecut până seara (Is. 40, 6-7, Ps. 89/90, 6).

Comparat cu o astfel de vremelnicie, un veac, un *olam* sau un *aion* era pentru totdeauna. Într-adevăr, pentru oamenii acelor timpuri, zece generații erau *olam* (Deut. 23, 3)¹¹ – ceva dincolo de înțelegerea și capacitatea lor de a număra, perpetuu, veșnic. Suntem obișnuiți să calculăm numere literalmente astronomice astăzi, și când auzim cuvintele „miliard” sau „trilion”, acestea au o semnificație numerică pentru noi. Lucrurile stăteau altfel cu cei de demult. Pentru ei, un veac era ceva care se întindea dincolo de capacitatea lor de a număra, ceva ce purta semnul veșniciei. Acest lucru trebuie ținut minte atunci când citim cuvântul „veac” în Biblie, altfel vom pierde puterea și poezia cuvântului.

În Noul Testament, *aion* înseamnă uneori „veac”, în sensul unei durate de timp limitate care în cele din urmă are un capăt. Astfel Sfântul Pavel, la Romani 16, 25-26: „(Dumnezeu) poate să vă întărească după Evanghelia mea și după propovăduirea lui Iisus Hristos, potrivit cu descoperirea tainei celei ascunse din timpuri veșnice (literal, timp de veacuri, gr. *aioniois*), iar acum arătată”. Aici, *aion* înseamnă o durată de timp limitată, de vreme ce veacurile în care taina a fost ținută secretă au luat sfârșit când Hristos S-a arătat și a fost proclamat de apostoli. Prin urmare, unul dintre sensurile lui *aion* în lexiconul Arndt-Gingrich este „un segment de timp, veac”.

¹¹ Deut. 23, 3: „Amonitul sau moabitul să nu intre în obștea Domnului; nici chiar al zecelea neam al lor în veci să nu intre în obștea Domnului (ebr. *ad olam*)”.